

ÎN TRE POLITIC ȘI ECLEZIASTIC. ROLUL EPISCOPILOR UNGARI ÎN JOCURILE POLITICE, CARE AU PRECEDAT INSTAURAREA DINASTIEI ANGEVINE

Răzvan Mihai Neagu

Biserica ungară și regalitatea. În cadrul unui construct statal medieval marii ierarhi aveau, pe lângă rolul ecleziastico-pastoral esențial și primordial, și o funcție politică. Astfel, primatul unui stat era cel care îl consacra oficial pe rege, conferindu-i acestuia legitimitate. Acest model a fost unul general european, arhiepiscopul de Reims îl încorona pe regele Franței, arhiepiscopul de Canterbury pe cel al Angliei, arhiepiscopul de Gniezno pe regele Poloniei. În cazul Ungariei medievale arhiepiscopul de Esztergom era primatul¹ regatului și numai el avea dreptul de a-l încorona cu Sf. Coroană a regelui Ștefan pe monarhul ungar. Acest drept a fost recunoscut și sancționat de Sfântul Scaun. La 20 decembrie 1191, aflat la Roma, la Lateran papa Celestin al III-lea (1191-1198) trimitea o scrisoare arhiepiscopului Iob de Esztergom prin intermediul căreia îi reconfirma dreptul de încoronare a regelui, precum și jurisdicția exclusivă asupra membrilor curții regale. Motivele care l-au determinat pe papă să ia această decizie au fost: *zelul devotamentului tău față de biserica romană și mai cu seamă față de noi*². Așadar, arhiepiscopul era un partizan al hierocrației papale, ale cărei principii urmărea să le impună în Ungaria. Prelatul primea de la pontiful roman dreptul exclusiv de a pronunța pedepse ecleziastice (excomunicarea) și de a judeca pricinile religioase ivite între membrii curții regale. Papa preciza clar faptul că numai arhiepiscopul de Esztergom avea aceste drepturi: *<să ai acest drept> și nimeni altul să nu cuteze a încerca acest lucru mânat de cine știe ce îndrăzneală*³. Arhiepiscopul de Esztergom

---

¹ Pentru detalii privind instituția primatului a se vedea Jean Gaudemet, *Le Gouvernement de l'Eglise a l'Époque classique*, IIe e partie *Le Gouvernement Local*, Editions Cujas, Paris, 1979, p. 33-37.

² *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul: XI, XII, XIII, vol. I (1075-1250), Ed. Academiei Române, București, 1951, p. 11.

³ *Ibidem*.

era și *legatus natus* al papei în Ungaria, astfel că el asigura legătura directă a bisericii maghiare, dar și a aparatului central statal cu Sfântul Scaun.

Precizăm faptul că în Ungaria medievală organizarea ecleziastică gravita în jurul celor două arhiepiscopii, de Esztergom și de Kalocsa. Arhiepiscopul de Esztergom, primatul Ungariei îi avea ca sufragani pe episcopii de Eger, Győr, Nitra, Pécs, Vác și Veszprém, în timp ce sufranii arhiepiscopului de Kalocsa erau episcopii de Transilvania, Oradea, Cenad, Zagreb, Bosnia și Srem.

Pe parcursul perioadei medievale arhiepiscopii de la Esztergom și-au consolidat și sporit rolul politic în stat, pe baza dreptului canonic și al imperativelor promovate de reforma gregoriană. Aceste evoluții au dus inevitabil la confruntări cu puterea laică în contextul în care instituțiile statale au evoluat și consolidat, iar pretențiile autorităților ecleziastice afectau mecanismele de distribuire a puterii. Desigur că monarhii au identificat mereu ierarhi capabili să le susțină programul politic, pe care i-au promovat în diverse funcții⁴. Miza acestui conflict a fost una economică, fiind vorba de imunitățile economice, juridice și fiscale ale clerului.

Pe de altă parte au existat în timpul dinastiei arpadiene ierarhi, care nu au dorit sub nicio formă să abdice de principiile hierocratrice, pe care l-au susținut și promovat cu obstinație. Unul dintre aceștia a fost Luca (Lukács Bánfi), arhiepiscop de Esztergom (1158-1181). Acesta avea o cultură de factură scolastică dobândită la Universitatea din Paris, fiind renumit pentru severitatea sa. El a influențat major politica regatului arpadian în a doua jumătate a secolului al XII-lea. Prelatul l-a determinat pe regele Géza al II-lea să se orienteze spre papa Alexandru al III-lea, unul din exponenții hierocrației papale, în războiul acestuia cu împăratul romano-german Frederic I Barbarossa⁵. Puterea și prestigiul dobândite de arhiepiscopul Luca au fost vizibile la începutul domniei regelui Bela al III-lea (1172-1196). Prelatul a

⁴ Șerban Turcuș, *Sfântul Scaun și românii în secolul al XIII-lea*, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 103.

⁵ *Ibidem*, p. 105.

refuzat să-l încoroneze pe rege pe motiv că acesta a fost crescut și educat la Constantinopol la curtea împăratului Manuel I, unde ar fi fost contaminat cu învățături schismatice și ar fi primit botezul în rit răsăritean, sub numele de Alexios. Prin intervenție papală, arhiepiscopul de Kalocsa a fost cel care l-a încoronat pe rege (18 ianuarie 1173), care a recunoscut ulterior că acest drept îl are numai arhiepiscopul de Esztergom⁶. Anterior episodului Bela al III-lea, arhiepiscopul Luca a refuzat încoronarea lui Ladislau al II-lea Uzurpatorul în 1162. Acesta a fost totuși încoronat de arhiepiscopul Mikó de Kalocsa, dar arhiepiscopul Luca a condamnat ceremonia și a pronunțat interdictul asupra Ungariei, fiind arestat din ordinul regelui. După eliberare în prezența regelui care asista la liturghie, arhiepiscopul Luca a pronunțat din nou interdictul, aruncându-și veșmintele ceremoniale pe altar⁷.

Marii ierarhi și criza politică de la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Cele mai grave convulsii în interiorul episcopatului ungar au avut loc la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, în cadrul crizei dinastice provocată de stingerea dinastiei arpadiene și instaurarea cele angevine. Marii ierarhi ungari au jucat un rol cheie în aceste împrejurări, deciziile lor afectând viața politică.

Moartea regelui Andrei al III-lea Venețianul (14 ianuarie 1301) a generat o criză dinastică profundă cu consecințe pe multiple planuri, mai ales asupra situației constituționale a Ungariei. Dacă până în acel moment principiul ereditar și cel al primogeniturii au stat la baza succesiunii dinastice, începând de acum legitimitatea regelui era dată de posedarea însemnelor tradiționale (coroana Sf. Ștefan) și de actul încoronării. Bineînțeles că în cadrul acestuia din urmă rolul principal revenea bisericii deoarece singura autoritate, care avea dreptul să-l încoroneze pe rege era

---

⁶ *Ibidem*, p., 106.

⁷ *Ibidem*, p. 129.

arhiepiscopul de Esztergom, în cadrul ceremonialului special care trebuia să se desfășoare la Székesfehérvár (Alba Regală)⁸.

Ultimul rege arpadian, Andrei al III-lea Venețianul (1290-1301) a promovat o politică abilă prin care și-a atras clerul ungar de partea sa. Având un sprijin minor în rândul nobilimii, regele i-a promovat în diverse posturi pe clerici (prepoziți și episcopi), care au devenit importante personaje ale anturajului regal. Având la bază funcția dobândită, clericul devenea și un important om politic. Ioan, arhiepiscopul de Kalocsa (1278-1301)⁹, din puternica și influenta familie Hont-Pázmány a fost marele cancelar al curții, iar episcopul Benedict de Veszprém a fost cancelarul reginei. Vicecancelarul era în fapt adevăratul conducător al cancelariei regale. Această demnitate a fost ocupată mereu de înalți clerici în epoca lui Andrei al III-lea. Teodor, prepozit de Székesfehérvár, iar apoi episcop de Győr (1295-1308)¹⁰, a fost vicecancelar între 1290-1297. Grigore de Bicskei, prepozit ales de Székesfehérvár a fost vicecancelar între 1297-1298, dobândind ulterior cea mai importantă demnitate ecleziastică din Ungaria, arhiepiscop ales de Esztergom (1298-1303)¹¹. Franciscanul Anton a fost vicecancelar între 1298-1299, 1300 și episcop de Cenad (1298-1307)¹². Un alt cleric a fost vicecancelar, pentru o scurtă perioadă (1299), Ladislau, prepozit de Titel, la fel ca Ștefan, arhidiacon de Alba Iulia, vicecancelar în 1300. Prepozitul Nicolae de Bosnia a fost secretarul secret al regelui și mare capelan al capelei regale. Vicecancelarii celor două regine (Fenenna de

---

⁸ Andreas Kiesewetter, *L' intervento di Niccolò IV, Celestino V e Bonifacio VIII nella lotta per il trono ungherese 1290-1303 in Bonifacio VIII. Ideologia e azione politica*. Atti del Convegno organizzato nell'ambito delle celebrazioni per il VII centenario della morte, Città del Vaticano, Roma, 26-28 aprilie 2004, p. 140.

⁹ Engel Pál, *Magyarország Világi Archontológiája 1301–1457*, Budapest 1996 (varianta CD). În continuare *Magyarország Világi Archontológiája*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Konrad Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi sive Sumorum Pontificum, S.R.E. Cardinalium Ecclesiarum Antistitum Series Ab Anno 1198 Usque Ad Annum 1431 Perducta E Documentis Tabularii Praesertim Vaticani Collecta, Digesta, Edita Per Conradum Eubel, Monasterii Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae*, 1913, p. 464; *Magyarország Világi Archontológiája*.

¹² *Magyarország Világi Archontológiája*.

Kuyavia și Agnes de Austria) au fost Andronic, prepozit de Veszprém (1292-1298), respectiv Paul, prepozit de Kalocsa (1300-1301). Cancelarul reginei mamă (Tomasina Morosini), ducesă de Slavonia a fost Paul, episcop de Pécs, care a fost urmat de Mihail Bő, episcop de Zagreb (ales în 1296), care în 1297 a fost numit cancelarul lui Alberto Morosini, fratele reginei mamă, duce al Slavoniei (1300-1301)¹³. Se observă că prelații au constituit baza politică a ultimului arpadian, ei devenind o forță majoră în Ungaria la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Serviciile credincioase prestate de prelați regelui și familiei sale puteau fi răsplătite cu posturi ecleziastice majore (arhiepiscopate, episcopate). Simbolul alianței dintre episcopatul ungar și regalitatea în vremea lui Andrei al III-lea Venețianul a fost dieta de la Pesta (august 1298), când arhiepiscopul Ioan de Kalocsa împreună cu alți 10 ierarhi îl recunosc oficial pe rege *dominus regni naturalis*. În schimbul acestei recunoașteri Andrei al III-lea trebuia să accepte la conducerea statului clerul înalt, iar în fiecare an era obligat să primească la curtea regală pentru trei luni, doi episcopi, unul din provincia Esztergom, iar altul din provincia Kalocsa, care urmau să-l consilieze pe rege în toate chestiunile de natură politică¹⁴. Prin această înțelegere episcopii regatului intrau în sferile politicului, având posibilitatea de a influența acest domeniu esențial al guvernării statului. Cele două sfere, cea laică și cea ecleziastică, au format astfel un tot unitar pentru conducerea Ungariei.

Pe de altă parte, această înțelegere nu era văzută favorabil de papalitate, care dorea sprijinirea partidei angevine, dornică să-și asigure coroana Sf. Ștefan¹⁵. Astfel, Bonifaciu al VIII-lea îl numește la 10 mai 1297 pe franciscanul Petru, capelanul reginei Maria a Neapolelui (fiica regelui Ștefan al V-lea al Ungariei și bunica lui Carol Robert de Anjou), arhiepiscop de Spalato, care deși era considerat ca un

¹³ Andreas Kieseewetter, *op. cit.*, p. 157-159.

¹⁴ *Ibidem*, p. 163.

¹⁵ Tabăra angevină își exprimase pretențiile la coroana Ungariei încă de la moartea regelui Ladislau al IV-lea Cumanul (1290).

susținător al angevinilor, îl recunoaște pe Andrei al III-lea rege legitim al Ungariei. La 1 mai 1298 papa a ridicat Sebenico la rangul de dieceză sufragana arhiepiscopiei de la Spalato, la solocitarea aceleiași regine Maria. Primul episcop al acestei dieceze, Martin, i-a urmat pe ceilalți ierarhi recunoscându-l, la rândul său, pe Andrei al III-lea rege legitim¹⁶.

Un caz special a fost cel al lui Grigore de Bicskei, prepozit de Székesfehérvár ales în 1298 arhiepiscop de Esztergom. La început acesta a fost una dintre persoanele de încredere ale regelui, fiind vicecancelar (1297-1298). Grigore de Bicskei l-a însoțit pe monarh la Viena (începutul anului 1298), unde acesta s-a întâlnit cu Albert de Habsburg și regele Václav al II-lea al Boemiei. În prima jumătate a anului 1298 între Andrei al III-lea și Grigore s-a produs o ruptură datorată, cel mai probabil, faptului că vicecancelarul fusese ales arhiepiscop, însă această alegere a fost contestată. Regele nu a dorit să intervină decisiv asupra chestiunii pentru a nu aduce atingere dreptului papal de confirmare a alegerii arhiepiscopale, respectând astfel prerogativele Sfântului Scaun pentru a nu genera noi surse de conflict. Gestul regal a fost unul bine calculat politic, în contextul în care papalitatea dorea dinastia angevină în Ungaria. Clivajul dintre rege și ierarh s-a datorat și poziției adoptată de acesta din urmă în problema succesiunii la tronul ungar, poziționându-se de partea dinastiei angevine. Ruptura dintre monarh și fostul său vicecancelar este demonstrată de evenimentele anului 1298, când actele constituționale emise au fost promulgate de arhiepiscopul Ioan de Kalocsa împreună cu alți 10 episcopi, și nu de către arhiepiscopul de Esztergom, care nu a participat la dieta de la Pesta fiind izolat de restul episcopatului. Poziția Sfântului Scaun față de aceste evoluții a fost una precaută, dar în 28 ianuarie 1299 Bonifaciu al VIII-lea l-a recunoscut pe Grigore de Bicskei administrator și procurator *in spiritualibus et*

---

¹⁶ Andreas Kiesewetter, *op. cit.*, p. 164.

temporalibus al arhiepiscopiei de Esztergom, însă fără titulatura de arhiepiscop și fără a-i trimite *pallium*-ul¹⁷.

Opoziția lui Grigore față de restul episcopilor se agreează în 1299, el nu participă la dieta de la Rákos (mai 1299), în schimb i-a convocat pe înalții ierarhi la un sinod la Veszprém, amenințând cu excomunicarea pe toți prelații care se vor prezenta la dietă regală. Restul episcopilor împreună cu regele decid să acționeze ferm contra arhiepiscopului ales cerând intervenția Sfântului Scaun. La 6 iulie 1299 episcopul Emeric de Oradea este mandatat să apeleze la papalitate în numele regelui, nobililor și prelaților din Ungaria contra lui Grigore de Bicskei¹⁸.

Grigore reacționează excomunicându-l pe episcopul Petru al Transilvaniei, considerat responsabil pentru decizia prelaților ungari de a apela la Sfântul Scaun. Intransigența lui Grigore îl izolează de restul episcopilor ungari, un acord fiind imposibil. Pe de altă parte, nici după moartea lui Andrei al III-lea, Sfântul Scaun nu îi confirmă alegerea lui Grigore.

Unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Andrei al III-lea Venețianul a fost clericul Teodor Tengerdi. Acesta a îndeplinit până în 1295 postul de prepozit de Székesfehérvár, fiind numit de papă în acest an episcop de Győr. Între 1290-1297 el a fost vicecanclelarul regelui, unul dintre personajele importante ale curții regale. Popularitatea sa în anturajul regal a crescut mult după 1292, an în care a reușit să salveze de la jaf tezaurul regal în timpul rebeliunii nobilului Ioan Héder¹⁹.

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 166.

¹⁸ Este interesant de menționat titlul episcopului de Oradea, el fiind mandatat în acest demers de rege, biserica ungară, dar și de nobili: *Emericus—Episcopus Varadiensis, Procurator nomine et mandato Domini Andreae Illustris Regis Hungariae, Domini Johannis—Archiepiscopi Colocensis et Capituli eiusdem et omnium aliorum Praelatorum et Capitulum Cathedralium Ecclesiarum utriusque provinciae, scilicet Strigoniensis et Colocensis, nec non Baronum omnium et universorum Nobilium totius regni Hungariae* cf. *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis*, tomus secundus (1273-1321), Strigonii, 1882, p. 462 (în continuare MES II); Bunyitay Vincze, *A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. I A váradi püspökök a püspökség alapításától 1566. évig, Nagyvárad, 1883, p. 159-160.

¹⁹ Andreas Kiesewetter, *op. cit.*, p. 168.

Spre sfârșitul domniei lui Andrei al III-lea una dintre cele mai importante familii din Ungaria a fost clanul Monoszló. În domeniul ecleziastic din rândurile acestei familii s-au impus Petru, episcop de Transilvania (1270-1307) și ruda sa Mihail Bő, prepozit al capitolului catedral de la Alba Iulia, ajuns ulterior episcop de Zagreb (1296-1303) și cancelar al ducelui Slavoniei, Alberto Morosini²⁰. Papa Bonifaciu al VIII-lea a confirmat alegerea prepozitului de Alba Iulia ca episcop de Zagreb. O atitudine identică a avut-o pontiful roman și față de episcopii Emeric de Oradea și Anton de Cenad, alte personaje cheie ale enturajului regal.

Cu aprobarea și sprijinul înalților ierarhi, Andrei al III-lea a pornit o adevărată ofensivă la Sfântul Scaun de înlocuire a lui Grigore din postul de arhiepiscop ales de Esztergom. În 1300 cu ocazia primului jubileu regele îi trimite la Roma pe episcopii Anton de Cenad și Benedict de Veszprém, iar în toamna aceluiași an îl trimite la curie pe Pietro di Bonzano din Treviso cu propunerea ca episcopul Anton de Cenad să fie numit arhiepiscop de Esztergom²¹. Acest demers și negocierile pe care le-a implicat au fost brusc stopate o dată cu moartea regelui Andrei al III-lea (14 ianuarie 1301).

În acest timp arhiepiscopul ales Grigore s-a orientat spre tabăra angevină, pe care a susținut-o până la sfârșit, sperând că în cazul venirii pe tronul ungar a unui reprezentant al acestei case susținută de papalitate, va primi mult dorita confirmare pontificală. În anul 1300 Carol Robert de Anjou a descins pe coasta Dalmației trimis fiind de rudele sale napoletane, cu scopul de a ocupa tronul ungar, însă angevinul avea la dispoziție doar 3 nave și fonduri insuficiente pentru un astfel de demers. Pe de altă parte nici regele Andrei al III-lea nu a dat importanță acestui eveniment, iar în anul 1300 nu s-a mișcat din Buda.

---

²⁰ *Ibidem*, p. 168.

²¹ Zsoldos Attila, *Province e oligarchi. La crisi del potere reale ungherese fra il XIII e il XIV secolo* în *L'Ungheria angioina*, a cura di Enikő Csukovits, Viella, 2013, p. 51.

Din punct de vedere dinastic, regele Andrei al III-lea Venețianul s-a orientat spre familia domnitoare a Boemiei, Přemysl, fapt cu consecințe majore asupra vieții politice a Ungariei. La 12 februarie 1298 fiul regelui Boemiei, principele Václav s-a logodit cu fiica regelui ungar, Elisabeta în prezența părinților și a mai multor clerici printre care arhiepiscopul ales de Esztergom, Grigore, arhiepiscopul Ioan de Kalocsa și episcopii Benedict de Veszprém, Paul de Pécs, Haab de Vác și Anton de Cenad²².

Moartea lui Andrei al III-lea Venețianul (ianuarie 1301) a deschis o cutie a Pandorei în legătură cu succesiunea sa. Au existat 3 candidați: Carol Robert de Anjou, Václav, fiul regelui Boemiei și Otto al III-lea de Wittelsbach, ducele Bavariei Inferioare. Un rol important în confruntarea dintre ei l-au avut episcopii regatului. Ungaria a fost împărțită la început în două tabere: cea favorabilă angevinilor, care beneficia de sprijinul Sfântului Scaun și cea care îl dorea la tron pe fiul regelui Boemiei alcătuită din majoritatea clerului superior.

Carol Robert de Anjou și-a găsit un important susținător în arhiepiscopul ales de Esztergom, dar neconfirmat, Grigore, care l-a încoronat la Esztergom în primăvara anului 1301 cu o coroană ocazională, deoarece Sf. Coroană era deținută de partida adversă, favorabilă candidatului ceh. Această ceremonie era nulă deoarece ea nu se făcuse în locul tradițional, Székesfehérvár și cu Sf. Coroană²³. În plus arhiepiscopul ales Grigore nu avea confirmarea papală.

Episcopatul ungar a avut o atitudine contrară Sf. Scaun, în problematica persoanei care va fi rege al Ungariei, cel puțin la începutul disputei. Astfel, ierarhii s-au raliat poziției majorității nobilimii, care îl percepeau pe Carol Robert ca o marionetă a papalității. Opțiunea lor a fost Václav, fiul regelui Boemiei. O delegație ungară formată din nobili și ierarhii, arhiepiscopul Ioan de Kalocsa și episcopii Andrei de Eger, Emeric de Oradea, Haab de Vác, Anton de Cenad și Nicolae de

---

²² MES II, p. 452.

²³ Stanislaw Sroka, *Methods of Constructing Angevin Rule in Hungary in the Light of Most Recent Research* în *Quaestiones Medii Aevi Novae*, vol. 1, 1996, p. 78.

Bosnia s-a deplasat la Praga pentru a-l aduce în Ungaria pe principele Václav pentru a fi încoronat rege al Ungariei²⁴. Astfel, la 27 august 1301 la Székesfehérvár principele ceh a fost încoronat de către Ioan arhiepiscopul de Kalocsa cu Sf. Coroană, rege al Ungariei²⁵. Această încoronare avusese loc în orașul tradițional și cu însemnele corespunzătoare, care ofereau legitimitate, însă fusese făcută de arhiepiscopul de Kalocsa și nu de cel de Esztergom. Partizanii prințului ceh se bazau pe faptul că, din punctul lor de vedere, scaunul primațial era vacant deoarece Grigore nu era consacrat de papă. În plus, Václav mai era susținut de episcopii Benedict de Veszprém, Teodor de Győr, Paul de Pécs și Mihail de Zagreb. Pentru a capta bunăvoința noilor săi supuși maghiari, Václav și-a luat numele de Ladislau.

Deși aflat într-un conflict prelungit cu Franța lui Filip al IV-lea cel Frumos, papa Bonifaciu al VIII-lea nu a abandonat Ungaria, unde la trimis pe lagatul Niccolò Boccasini, cardinal-episcop de Ostia și Velletri, membru al ordinului dominicanilor (13 mai 1301)²⁶. Scopul principal al acestei legații a fost sprijinirea candidatului angevin. În documentul de numire pontiful roman face o descriere sumbră a situației din Ungaria, care afecta inclusiv biserica: *Unde cum hostis humani generic, pacis emulus et zizanie seminator, abolim in eodem Regno turbationes et scandala suscitavit, ex quibus Regale solium ipsiusque Regni regimen multipliciter sunt depressa, vastatis fidelium bonis, ecclesiarum et locorum ecclesiasticorum direptis iuribus, conculcata dampnabiliter ecclesiastica libertate, ac subsecutis exinde animarum periculis deplorandis, personarum nephandis excidiis et aliis fere innumeris detrimentis*²⁷. Suveranul pontif dorind să vină în sprijinul Ungariei trimite un legat pentru a aduce pacea și a restabili drepturile și libertățile bisericești

²⁴ *Cronica pictată de la Viena în Izvoarele istoriei românilor*, vol. XI, ed. Gheorghe Popa Lisseanu, București, 1937, p. 224-225 (în continuare *Cronica pictată de la Viena*).

²⁵ Rácz György, *Az Anjou-Ház és a Szentszék (1301-1387) în Magyarország és a Szentszék. Kapcsolatának ezer éve*, Szerkesztette Zombori István, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1996, p. 56; Stanislaw Sroka, *op. cit.*, p. 78.

²⁶ *Ibidem*, p. 57.

²⁷ MES II, p. 555.

grav afectate²⁸. Scopul misiunii legatului papal, acela de a-l ajuta pe Carol Robert reiese clar și din Cronica pictată de la Viena: *fratele Nicolae din ordinul predicatorilor, episcop cardinal la Ostia, investit cu autoritatea scaunului apostolic, sosi în Ungaria în interesul lui Carol*²⁹. O opinie similară este formulată și în *Chronicon Budense: Frater Nicolaus de Ordine Fratrum Predicatorum Episcopus Hostiensis Cardinalis, Apostolice Sedis auctoritate suffultus, in Hungariam pro Karolo advenit*³⁰.

Paralel cu acțiunea de trimitere a legatului în Ungaria, papa Bonifaciu al VIII-lea a deschis o anchetă care îl viza arhiepiscopul Ioan de Kalocsa, cel care l-a încoronat pe Václav, conștient fiind de faptul că înaltul ierarh nu avea acest drept. Arhiepiscopul de Kalocsa era exponentul întregii ierarhii ungare, care s-a poziționat inițial contra candidatului susținut de papalitate, cu excepția arhiepiscopului ales Grigore de Esztergom. Disputa privind succesiunea la tronul ungar a reactivat o mai veche tensiune existentă între cele două arhiepiscopii ungare, care ambele își reclamau întâietatea. Se observă că arhiepiscopia de Esztergom era de partea casei de Anjou, în timp ce arhiepiscopia de Kalocsa s-a poziționat de partea casei Přemysl.

---

²⁸ *nosque invite quodammodo tanti viri presentia careamus, tamen propter urgentem et inevitabilem necessitatem dicti Regni, cui speramus in predictis per tuam industriam circumspectam, illo tibi auxiliante, qui potest, salubriter consuli et utiliter subveniri, te ad prefatum Regnum, commisso tibi plene legationis officio in eodem Regno, et in Polonie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Lodomirie, Galicie et Cumanie partibus illi conterminis, ut in eis evellas et destruas, dissipes et disperdas, edifices, plantes et statuas in nomine domini, sicut videris expedire, de fratrum nostrorum consilio tamquam pacis angelum destinamus; iniuncto tibi nichilominus, ut in Regno ipso inter eiusdem Regni personas, necnon tam ibidem quam in Provinciis memoratis inter ecclesiasticos et mundanos viros, et universos alios cuiuscunque conditionis, preminentie sive status agas et tractes, que ad cultum dei et predictae sedis honorem, observantiam ecclesiasticae sanctionibus, reintegrationem ecclesiasticae libertatis, robur prosperi status Regni et Provinciarum predictorum, honestatis cultum, reformationem pacis, revelationem pauperum, ac animarum salutem et tranquillitatem corporum pertinebunt* cf. MES II, p. 556.

²⁹ Cronica pictată de la Viena, p. 226.

³⁰ *Chronicon Budense*. Post elapsos ab editione prima et rarissima tercentos sexaginta quinque annos, secundum adornavit, Textum recognovit, notis illustravit, lemmata ac indices adiecit, et praefatus est: Iosephus Podhradczky, Budae, Typis Iohannis Gyurián & Martini Bagó, 1838, p. 224.

Papa Bonifaciu al VIII-lea a intervenit ferm împotriva arhiepiscopului de Kalocsa (17 octombrie 1301). Pontiful roman i-a atras atenția arhiepiscopului că nu are dreptul de a-l încorona pe regele Ungariei, această sarcină revenind arhiepiscopului de Esztergom. Prin acțiunea sa, de a-l încorona de Václav, arhiepiscopul de Kalocsa a adus o gravă atingere intereselor Sfântului Scaun și a încălcat legislația. Pentru aceste fapte Bonifaciu al VIII-lea i-a retras lui Ioan calitatea de arhiepiscop și l-a convocat în termen de patru luni la Curia papală pentru a răspunde de faptele sale³¹. Acțiunea papală contra arhiepiscopului de Kalocsa a demonstrat că acțiunile înalților ierarhi ungari afectau într-o măsură ridicată Sfântul Scaun. Acesta privea cu atenție la evoluțiile din Ungaria, urmărindu-și mereu propriul interes. Intervenția papală a arătat și limitele dreptului de acțiune ale ierarhilor ungari, ale căror fapte puteau fi diminuate sau chiar anulate de puterea supremă, care era pontiful roman. Această atitudine reiese și din faptul că la 8 noiembrie 1301 Bonifaciu al VIII-lea porunea clerului ungar să acorde sprijin legatului papal, *pe care am găsit cu cale să-l tritem cu însărcinare de legat deplin în acele părți, pentru îndreptarea stării țării Ungariei, atât în cele duhovnicești cât și în cele lumești*³².

Intervenția papală a avut ca obiect și pe candidatul ceh, Bonifaciu al VIII-lea depunând toate eforturile necesare pentru ca favoritul său angevin să fie recunoscut rege al Ungariei. Astfel, la 17 octombrie 1301 Bonifaciu al VIII-lea l-a muștrat pe regele Boemiei Václav al II-lea deoarece a permis ca fiul său să fie încoronat rege al Ungariei de arhiepiscopul Ioan de Kalocsa, care nu avea acest drept: *ne mirăm și suntem turburați, că luminăția ta a îngăduit și a încuviințat ca iubitul fiu*

³¹ *Mandamus, quatenus prefatum Archiepiscopum Colocensem sub pena privationis et depositionis Archiepiscopalis oneris, officii et honoris, quam si secus fecerit, ipsum incurrere volumus ispo facto, citare procures, ut infra Quatuor mensium spatium personaliter compareat coram nobis* MES II, p. 498; Andreas Kiesewetter, *op. cit.*, p. 185.

³² *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul XIV, vol. I (1301-1320), Ed. Academiei Române, București, 1953, p. 12 (în continuare DIR C, XIV, I).

*V<enceslau>, odrsala ta, să fie ales rege al Ungariei și că a răbdat ca el să fie încoronat de către <Ioan> arhiepiscopul de Calocsa și de niște părtași de ai lui*³³. Papa i-a impus regelui ceh să remedieze situația astfel creată: *să te străduiești a îndrepta și să cauți a drege prin tine însuși ceea ce se știe că s-a încercat fără chibzuire și fără cugetare în această privință, în legătură cu susnumitul tău fiu*³⁴ și să-l asculte pe legatul pontifical, iar dacă regele Boemiei consideră că ar avea drepturi asupra regatului ungar, să se adreseze Sfântului Scaun.

Legatul papal a convocat pentru 25 octombrie 1301 un conciliu la Buda, pentru reformarea bisericii ungare la care vor participa numai prelații favorabili lui Václav. Ca urmare a acestui sinod, legatul a reușit să obțină sprijinul majorității episcopilor din Ungaria pentru candidatul angevin³⁵. Pe de altă parte, la scurt timp de la încoronarea lui Václav tabăra acestuia suferă o lovitură grea în urma decesului arhiepiscopului Ioan de Kalocsa (8 noiembrie 1301). Consecințele nu întârzie să apară, producându-se o fisură în corpul episcopal. Noul arhiepiscop, Ștefan (1302-1304) alege să fie de partea angevinului, fiind urmat de episcopii Ioan de Nitra, Nicolae de Bosnia, Mihail de Zagreb și Paul de Pécs³⁶. Motivele acestei schimbări de atitudine pot fi puse în legătură cu modul de guvernare a lui Václav, care numește în postul de vicescambler străini: episcopul Ioan de Cracovia, care la presiunea papei Bonifaciu al VIII-lea, renunță la post, amenințat fiind cu retragerea sa din demnitatea ecleziastică poloneză, dar regele îl numește în locul său pe canonicul Ștefan de Praga³⁷. De asemenea nu poate fi ignorată prezența și atitudinea legatului papal venit în Ungaria în ajutorul lui Carol Robert de Anjou.

³³ MES II, p. 497; DIR C, XIV, I, p. 9.

³⁴ DIR C, XIV, I, p. 10.

³⁵ MES II, p. 498-499; Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2006, p. 157 (în continuare *Regatul Sfântului Ștefan*).

³⁶ Andreas Kieseewetter, *op. cit.*, p. 181.

³⁷ *Ibidem*, p. 182.

La 10 iunie 1302 papa Bonifaciu al VIII-lea i-a citat la curie pe cei doi competitori, Václav și Carol Robert alături de delegați ai clerului ungar pentru a-și susține cauza³⁸. Astfel, în a doua jumătate a lunii mai 1303 solii celor două tabere s-au prezentat la Roma în fața papei³⁹. Din partea clerului ungar au fost prezenți arhiepiscopul Ștefan de Kalocsa și episcopul Mihail de Zagreb, care erau de partea lui Carol Robert, precum și episcopii Benedict de Veszprém și Teodor de Győr, care îl susțineau pe principele boem⁴⁰.

Intervențiile papale pentru susținerea candidatului angevin au atins apogeul la 31 mai 1303, când Bonifaciu al VIII-lea a decretat în mod ferm, în bula *Spectator Omnium*, că regatul ungar aparține de drept lui Carol Robert, iar nu fiului regelui Boemiei⁴¹. Motivarea acestei decizii stă în faptul că la convocarea papală regele Boemiei și fiul său au lipsit, fiind prezenți numai regina Maria a Neapolelui și nepotul ei Carol Robert de Anjou. Argumentându-și decizia luată, papa Bonifaciu al VIII-lea a afirmat că regina Maria este cea mai apropiată moștenitoare a tronului Ungariei, ea fiind sora regelui Ladislau al IV-lea Cumanul. Fiul acesteia Carol Martel de Anjou fusese recunoscut rege titular al Ungariei de papa Nicolae al IV-lea, fapt care nu a fost contestat de nimeni, dar acesta a murit în 1295, iar drepturile sale au trecut asupra fiului acestuia, Carol Robert de Anjou, care a fost uns legitim de arhiepiscopul de Esztergom⁴². În finalul argumentației sale papa a afirmat că dreptul la tronul ungar se moștenește, nu se acordă după bunul plac al alegerii. În continuare, Bonifaciu al VIII-lea preciza faptul că fiecare cleric sau mirean din Ungaria trebuie să dea ascultare reginei Maria și nepotului său Carol Robert, fiind

---

³⁸ *Ibidem*, p. 189.

³⁹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor* (ed. N. Densușianu), I,1 București, 1887, p. 560-562; DIR C, XIV, I, p. 18-19.

⁴⁰ Andreas Kiesewetter, *op. cit.*, p. 190.

⁴¹ Pór Antal, *A Magyar nemzet története*, kötet 3: Az Anjou-ház és örökösei: (1301-1439), Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvény Társulat, Budapest, 1895, p. 16; Stanislaw Sroka, *op. cit.*, p. 79.

⁴² DIR C, XIV, I, p. 25.

datori să le plătească impozitele cuvenite⁴³. Papa îi oprește, sub amenințarea pedepsei excomunicării, pe toți clericii și mirenii din Ungaria de a mai da ascultare fiului regelui Boemiei și îi dezleagă pe aceștia de orice jurământ. Václav al II-lea al Boemiei și fiul său au primit patru luni de la publicarea acestei bule pentru a se prezenta în fața Sfântului Scaun. Documentul emis de papă se încheie cu o declarație de supremație a acestuia față de Ungaria, susținând că el are dreptul de a lua măsuri pentru echilibrarea situației din acest regat central european: *Cât privește refacera suszisei țări ruinate, avem de gând cu ajutorul lui Dumnezeu să luăm măsuri cu sfatul acestor frați <ai noștri> după cum se vor arăta împrejurările potrivite pentru aceasta, prin chibzuială din vreme și leacuri prielnice pentru ca să se întoarcă iar cu ajutorul îndurării de sus vremurile de liniște și să se depărteze cele de frământare, pentru ca astfel starea numitei țări să se schimbe în bine, iar în locul unor vrajbe așa de grele, să vină pacea aducătoare de bucurie și desfătare*⁴⁴. La 11 iunie 1303, cu scopul de a-și susține încă o dată poziția, Bonifaciu al VIII-lea poruncește tuturor locuitorilor Ungariei să dea ascultare reginei Maria și regelui Carol Robert, iar dacă îl vor susține în continuare pe Václav de Boemia, vor fi excomunicați⁴⁵. În disputa pentru tronul ungar s-a implicat și regele de la Napoli, Carol al II-lea soțul reginei Maria, care la 26 iunie 1303 a poruncit slujbașilor săi din regiunea Apulia să acorde sprijin delegației ungare formate din arhiepiscopul Ștefan de Kalocsa, episcopul Mihail Bő de Zagreb și arhidiaconul de Transilvania, care se reîntorcea acasă, după vizita făcută la Sfântul Scaun⁴⁶.

O situație specială se înregistra în Transilvania unde domnea voievodul Ladislau Kán, unul dintre cei mai mari dușmani ai lui Carol Robert. Astfel, în iunie-iulie 1303 arhiepiscopul ales Grigore de Esztergom și arhiepiscopul Ștefan de Kalocsa au cerut printr-un document prelaților și nobililor din Transilvania, să-l

⁴³ Rácz György, *op. cit.*, p. 57.

⁴⁴ DIR C, XIV, I, p. 26.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 29.

⁴⁶ *Ibidem*.

recunoască rege pe candidatul angevin. Acest act arată faptul că marii demnitari ecleziastici ai Ungariei s-au reunit într-un conciliu prezidat de cardinalul legat, unde s-a luat decizia susținerii lui Carol Robert (*ne-am adunat la locul arătat de domnul cardinal*⁴⁷), sub presiunea imperativelor papale. Marii prelați ungari aratau în actul lor că cine nu se va supune va fi lovit de pedeapsa interdictului.

Susținerea fermă de care s-a bucurat Carol Robert din partea lui Bonifaciu al VIII-lea i-a întărit considerabil poziția, mai ales în ceea ce privește legitimitatea, dar situația din Ungaria, era de parte de a fi încheiată.

După moartea lui Bonifaciu al VIII-lea la tronul papal a ajuns fostul legat din Ungaria, Niccolò Boccassini sub numele de Benedict al XI-lea (1303-1304), care a susținut în continuare pretențiile angevinului. Una din primele sale măsuri referitoare la Ungaria a fost luată la 4 noiembrie 1303, când l-a numit arhiepiscop de Esztergom pe episcopul de Zagreb, Mihail Bő afiliat casei de Anjou⁴⁸. Numirea a fost posibilă după moartea arhiepiscopului ales Grigore, care și-a găsit sfârșitul în Italia la Anagni, unde plecase pentru a se alătura curții papale a lui Bonifaciu al VIII-lea. Înalta demnitate ecleziastică în care a ajuns Mihail Bő a fost o răsplătă pentru susținerea pe care a arătat-o candidatului papal la tronul Ungariei. Din păcate pentru Carol Robert, arhiepiscopul Mihail Bő a murit rapid, în toamna anului 1304⁴⁹.

În anul 1304, regele Boemiei, Václav al II-lea, intuind că fiul său minor nu mai are nicio șansă de a rămâne rege, a invadat Ungaria și l-a luat, ducându-l înapoi la Praga⁵⁰. Retragera regelui Václav al II-lea împreună cu fiul său din Ungaria a lăsat

---

⁴⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁴⁸ MES II, p. 535; Rácz György, *op. cit.*, p. 58.

⁴⁹ Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, p. 301.

⁵⁰ Potrivit unui document din iulie 1304 regele Venceslav al II-lea al Boemiei a invadat Ungaria cu o mare armată (*mango exercitu congregato*), efectuând numeroase distrugerii. Cel mai afectat a fost orașul Strigoniu, reședința primațială cf. MES II, p. 543.

urme adânci asupra arhiepiscopiei de Esztergom, căreia i s-au luat tezaurul și arhiva capitulară⁵¹.

Speculând acest moment de slăbiciune al rivalului său, Carol Robert a trecut la contraofensivă. Astfel, el a reușit să obțină susținerea rudelor sale maternelor, Albert de Habsburg, rege al romanilor și Rudolf, ducele Austriei. La 24 august 1304 la Bratislava, în prezența arhiepiscopilor Mihail de Esztergom și Ștefan de Kalocsa, Carol Robert a semnat o alianță cu ducele Rudolf al Austriei⁵². Împreună cu acesta, Carol Robert a atacat Boemia, dar nu a reușit să cucerească orașul Kutná Hora, însă acțiunea sa a avut rezultatul scontat, slăbind considerabil poziția rivalului său, Václav.

Václav a renunțat oficial la tronul Ungariei (9 octombrie 1305)⁵³. Acest fapt a generat o regroupare a forțelor în interiorul Ungariei, în favoarea lui Carol Robert. Astfel, acesta a fost părăsit de vechii săi aliați (nobilimea slavonă sau clanul Monoszló), primind în schimb susținerea marilor familii aristocratice, care inițial i-au fost potrivnice⁵⁴.

În cursa pentru tronul ungar a intrat și Otto al III-lea de Wittelsbach, ducele Bavariei Inferioare, nepotul de fiică a regelui ungar Bela al IV-lea. Marele dezavantaj al acestuia era lipsa suportului papal. Otto era susținut de facțiunea nobiliară condusă de Henrik Kőszegi, dar și de coloniștii de origine germană (printre care și sașii din Transilvania). Marele său avantaj era faptul că în vara anului 1305 o dată cu retragerea lui Václav, obținuse de la acesta Sf. Coroană⁵⁵. Intrat în Ungaria fără să întâmpine o mare opoziție, Otto a apelat, la rândul său, la înalții ierarhi. El a reușit să-i atragă de partea sa pe episcopii Anton de Cenad și Benedict de Veszprém, care la 6 decembrie 1305 l-au încoronat la Székesfehérvár rege al Ungariei sub

---

⁵¹ MES II, p. 544-545.

⁵² *Ibidem*, p. 543.

⁵³ Mikulas Teich, *Bohemia in History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, p. 53.

⁵⁴ Tudor Sălăgean, *op. cit.*, p. 302.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 303.

numele de Bela al V-lea⁵⁶. Pentru fidelitatea demonstrată, episcopul Anton de Cenad a primit importanta demnitate de cancelar (1306)⁵⁷. Pozițiile lui Otto din Ungaria s-au deteriorat constant astfel că în 1307 a fost nevoit să se retragă spre părțile estice ale regatului, fiind în cele din urmă capturat împreună cu Sf. Corană de voievodul Transilvaniei, Ladislau Kán, după ce inițial acesta îi fusese aliat. În același interval de timp, dar în împrejurări care nu sunt încă pe deplin clarificate, episcopul Anton de Cenad, cancelarul lui Otto își pierde înalta demnitate ecleziastică, fiind înlocuit cu un susținător al partidei angevine, Benedict⁵⁸. Anton este citat de papă la curie pentru a-și explica gestul de a-l încorona pe Otto⁵⁹. În cele din urmă ducele Bavariei Inferioare a fost nevoit să renunțe la coroana ungară, Carol Robert ajungând singurul pretendent.

Ambii arhiepiscopi au devenit partizani fervenți ai candidatului angevin, înscriindu-se astfel pe linia politică papală: Toma de Esztergom (1305-1321) și Vincențiu de Kalocsa (1306-1311)⁶⁰. Situația în arhidieceza de Kalocsa a evoluat spre o uniformitate în ceea ce privește disciplina ecleziastică. Ne bazăm această afirmație pe faptul că la 31 iulie 1307 papa Clement al V-lea i-a însărcinat pe episcopii de Bosnia și Cenad să-i confere arhiepiscopului de Kalocsa, *pallium*-ul⁶¹. Cu toate acestea au existat și disfuncționalități în corpul episcopal. La sfârșitul anului 1306 episcopul Petru de Transilvania aflat la acea dată sub puternica influență a voievodului Ladislau Kán a refuzat să pună în aplicare excomunicarea acestuia pronunțată de superiorul său ierarhic, Vincențiu de Kalocsa.

Noul pontif roman, Clement al V-lea (1305-1314) a acționat energic pentru impunerea definitivă a lui Carol Robert de Anjou pe tronul Ungariei. Astfel, la 8

⁵⁶ Cronica pictată de la Viena, p. 226; Rácz György, *op. cit.*, p. 58; Stanislaw Sroka, *op. cit.*, p. 79.

⁵⁷ DIR C, XIV, I, p. 47-48.

⁵⁸ Tudor Sălăgean, *op. cit.*, p. 306.

⁵⁹ DIR C, XIV, I, p. 56.

⁶⁰ *Magyarország Világi Archontológiája*.

⁶¹ DIR C, XIV, I, p. 52.

august 1308 papa l-a numit pe franciscanul Gentile Partino da Montefiore, cardinal-preot al bisericii Sancto Martino ai Monti, legat apostolic în Ungaria⁶². Peste două zile Clement al V-lea a reînnoit bula predecesorului său Bonifaciu al VIII-lea prin care i-a fost acordat tronul ungar lui Carol Robert de Anjou. Totodată papa a reafirmat excomunicarea partizanilor lui Václav al Boemiei și a celor ai lui Otto de Bavaria⁶³.

Acțiunea legatului papal în Ungaria a avut un rezultat pozitiv și la 15 iunie 1309 Gentile și arhiepiscopul Toma de Strigoniu l-au încoronat rege pe Carol Robert: *In maiori ecclesia sancte Marie de Castro Budensi, Vesprimiensis dioceses, reverendo in Christo patre et domino, domino fratre Gentili tituli sancti Martini in Montibus presbytero cardinali, apostolice sedis legato; iuxta maius altare ipsius ecclesie sancte Marie sedente, ac venerabilibus in Christo patribus dominis T. Strigoniensi archiepiscopo, ad coronationis magnifici principis domini Caroli Ungarie Regis illustris et misarum solennia celebranda ante ipsum altare stante parato*⁶⁴. Aceasta a fost a doua încoronare a sa petrecută în biserica Sf. Maria din Buda (azi Biserica lui Matia Corvinul) a fost efectuată cu o coroană de ocazie, deoarece Sf. Coroană se afla încă în posesia voievodului Transilvaniei, Ladislau Kán⁶⁵. La această încoronare solmnă au participat majoritatea absolută a prelaților și a marilor baroni ungari. Din partea bisericii au fost prezenți arhiepiscopii Toma de Esztergom, Vincențiu de Kalocsa și Petru de Spalato, episcopii Emeric de Oradea, Ioan de Nitra, Martin de Eger, Aba de Vác, Petru de Pécs, Benedict de Veszprém, Augustin de Zagreb, Benedict de Cenad, Ladislau de Srem, Grigore de Bosnia, precum și prepoziții de Székesfehérvár, Bratislava și Zips. Episcopul Nicolae

⁶² *Ibidem*. Pentru detalii asupra legației cardinalului Gentile în Ungaria a se vedea *Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia*. Series Prima. Tomus Secundus. *Acta legationis Cardinalis Gentilis. Gentilis Bibornok Magyarországi Követségének Okiratai 1307-1311*, Budapest, 2000, passim (în continuare *Monumenta Vaticana Hungariae II*).

⁶³ DIR C, XIV, I, p. 56.

⁶⁴ *Monumenta Vaticana Hungariae II*, p. 304.

⁶⁵ Pór Antal, *op. cit.*, p. 43.

Kőszegi de Győr, fiul unuia dintre cei mai puternici baroni ungari din acea epocă, Henrik Kőszegi a fost reprezentat la ceremonie de tatăl său, iar singura episcopie absentă a fost cea a Transilvaniei la conducerea căreia se afla din 1308 fiul voievodului Ladislau Kán instalat prin forță și constrângerea canonicilor⁶⁶. Deși încoronarea a avut loc sub patronajul Sfântului Scaun, reprezentat de cardinalul Gentile, aceasta a ridicat două probleme de legitimitate, deoarece fusese efectuată în lipsa Sf. Coroane, aflată în posesia voievodului Transilvaniei, cu o diademă de ocazie, special confecționată și referitor la locația ceremoniei, care a fost orașul Buda și nu Székesfehérvár. Pentru a conferi legitimitate acestei a doua încoronări a lui Carol Robert, cardinalul Gentile împreună cu ceilalți prelați ungari amintiți, printre care episcopii Emeric de Oradea și Benedict de Cenad au întărit încoronarea angevinului cu noua coroană la 24 iunie 1309⁶⁷. Ceremonia încoronării din 15 iunie 1309 a arătat coeziunea clerului maghiar grupat în jurul cardinalului, reprezentatul oficial al Sfântului Scaun, după o perioadă de dezbinări și opinii contrare generate de apriga lupta dinastică. Legatul papal a reușit grație abilităților sale să-i determine pe înalții ierarhi să renunțe la propria vanitate și să-l susțină pe Carol Robert de Anjou candidatul agreat de papalitate.

Cardinalul Gentile a înțeles perfect că o încoronare a unui rege ungar fără Sf. Coroană era nelegitimă și în ultimă instanță, nulă, misiunea sa în Ungaria nefiind astfel încheiată. Carol Robert nu dispunea încă de o forță militară capabilă să-l învingă pe voievodul Transilvaniei și să recupereze Sf. Coroană. Această sarcină a

---

⁶⁶ Tudor Sălăgean, *op. cit.*, p. 317.

⁶⁷ *Cum autem ipsius recuperationem nulla sollicitudo potuisset perficere, tandem reverendus pater dominus frater Gentilis tituli sancti Martini in Montibus presbyter cardinalis, sedia apostolice legatus, cernens, quod ob ipsius carentiam, cui multum reverentie atque autoritatis ex dicti regni incolarum opinione defertur, quasi in eo sit ius regium constitutum, unde et detentores (sic) ipsius audacia creverat et regie dignitati poterit plurimum derogari, omnium nostrorum itemque baronum regni Hungarie consilio et assensu, idem diadema, donec sic occupatum existeret, ne cum eo reges coronarentur aut possent coronari, penitus interdixit. Ac ne semel data eidem genti sedis apostolice in prefato diademe benediction tali presumptione deficeret, idem dominus legatus ex nostro et baronum beneplacito et assensu, egregio opera ex auro et lapidibus pretiosis novum fecit diadema parari* cf. Monumenta Vaticana Hungariae II, p. 353; DIR C, XIV, I, p. 162.

îndeplinit-o cu succes cardinalul Gentile, care a pornit o adevărată campanie împotriva voievodului, care avea ca ultim scop recuperarea Sf. Coroane. Împotriva lui Ladislau Kán a fost utilizată cea mai dură pedeapsă ecleziastică, excomunicarea (afurisenia). La 25 decembrie 1309 cardinalul Gentile l-a excomunicat pe Ladislau Kán⁶⁸. Argumentându-și decizia drastică pe care a luat-o cardinalul a identificat trei motive majore: *primo*, refuzul voievodului de a restitui lui Carol Robert proprietățile regale uzurpate; *secundo*, căsătoria fiicei sale cu fiul regelui Serbiei, care era schismatic; *tertio*, refuzul de a restitui Sf. Coroană a Ungariei⁶⁹. *Cronica pictată de la Viena* consemnează momentul excomunicării lui Ladislau Kán în următorii termeni: *Iar pe Ladislau, voievodul Transilvaniei, îl lovi cu o excomunicare specială, fiindcă deținea fără drept coroană regatului, pe care o primise de la principele Ottho, când l-a prins în captivitate și fiindcă pe fiica sa, același Ladislau o dăduse ca soție fiului lui Ștefan, regele Serbiei, care era schismatic*⁷⁰. Teritoriul stăpânit de Ladislau Kán a fost pus, cu această ocazie, sub interdict, slujbele religioase fiind interzise. Prin pedeapsa ecleziastică pronunțată, cardinalul Gentile a tăiat orice legătură a celui excomunicat cu biserica și cei care încă făceau parte din ea. Supușii săi erau astfel dezegați de jurământul de credință prestat celui în cauză. Măsura luată de Gentile a fost eficientă. Fiind supus unei imense contrângerii, Ladislau Kán a cedat și la 8 aprilie 1310 a semnat la Szeged un acord cu reprezentantul regelui Carol Robert, arhiepiscopul Toma de Esztergom și cu reprezentantul cardinalului, capelanul Dionisie. Actul cuprindea patru puncte majore: 1) Ladislau Kán era obligat să depună jurământ de credință regelui angevin; 2) voievodul trebuia să-l primească în teritoriile sale pe rege; 3) restituirea Sf. Coroane; 4) restituirea proprietăților regale: mina de argint de la Rodna, comitatele

---

⁶⁸ Rácz György, *op. cit.*, p. 59.

⁶⁹ DIR C XIV, I, p. 164-169. Varianta în limba latină a documentului în Monumenta Vaticana Hungariae, II, p. 369-374.

⁷⁰ Cronica pictată de la Viena, p. 228.

Bistrița, Sibiu și al secuilor, precum și a orașelor Sic, Cluj și Dej⁷¹. În august 1310 Kán s-a deplasat personal spre curtea regală, predând Sf. Coroană lui Carol Robert, căruia i-a depus omagiul vasalic. La 27 august 1310 Carol Robert a fost încoronat pentru a treia oară, dar de data aceasta cu Sf. Coroană, la Székesfehérvár de către arhiepiscopul Toma de Esztergom, conform vechiului tipic, dobândind astfel legitimitatea necesară pentru a fi unanim recunoscut rege al Ungariei⁷². Cu ajutorul clerului ungar, dar și a presiunilor papale Carol Robert de Anjou devine regele Ungariei inaugurând în istoria acestui regat central-european o epocă glorioasă, care a propulsat statul la rangul de putere demnă de luat în considerare.

Considerații finale. Arhiepiscopii și episcopii au jucat un rol important pe scena politică a Ungariei la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Acest fapt s-a datorat crizei dinastice prin care a trecut regatul central-european după stingerea dinastiei arpadiene. Marii ierarhi au devenit personalități cheie, opțiunea lor politică în favoarea sau defavoarea unui candidat la tron, influențând șansele acestuia de a dobândi puterea. Cele mai importante și influente personalități ecleziastice din Ungaria erau arhiepiscopul de Esztergom (primat al Ungariei) și arhiepiscopul de Kalocsa. În contextul crizei dinastice importanța episcopilor sufragani ai acestora a crescut, din punct de vedere politic. Pe de altă parte se constată un clivaj destul de accentuat în cadrul bisericii între partizanii unei tabere și susținătorii celeilalte (celorlalte).

---

⁷¹; DIR C, XIV, I, p. 172-173; Monumenta Vaticana Hungariae, II, p. 374-375; Tudor Sălăgean, *op. cit.*, p. 325.

⁷² Pál Engel, *op. cit.*, p. 158; Fara, Andrea, *Le Riforme Politiche ed Economiche di Caroberto d'Angiò nel Regno d'Ungheria e in Transilvania: Il Ruolo del Capitale Mercantile e Tecnologico Italiano e Tedesco (1300-1342)* în *L'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana: Quattro secoli di rapporti e influssi interscorsi tra Stati e civiltà (1300-1700)* a cura di Cristian Luca e Gianluca Masi, Museo di Braila Istros Editrice, Brăila-Venezia, 2007, p. 43, nota 2.

**BETWEEN POLITICS AND ECCLESIASTICAL AFFAIRS.
THE ROLE OF THE HUNGARIAN BISHOPS IN THE POLITICAL GAMES, WHICH
PRECEDED THE ESTABLISHMENT OF THE ANGEVIN DYNASTY
(Summary)**

Archbishops and bishops played an important role in Hungarian politics in the late thirteenth century and early fourteenth century. This was due to the dynastic crisis experienced by the Central European kingdom after the extinction of the Arpadian dynasty. Great Hierarchs became key figures, their political choice in favor or against a candidate for the throne influence its chances of gaining power. The most important and influential ecclesiastical figures were the Archbishop of Esztergom (primate of Hungary) and the Archbishop of Kalocsa. In the context of the dynastic crisis the importance of their suffragan bishops has grown politically. This dynastic crisis showed also the cleavages within the Hungarian church.

Cuvinte cheie: episcop, Ungaria, criză dinastică, regalitate, dinastia Angevină.

Keywords: bishop, Hungary, dynastic crisis, royalty, Angevin dynasty.

